

Nd.

46. Frumvarp til laga

um fyrirhleðslu Héraðsvatna norður af Vindheimabrekkum.

Flm.: Jón Sigurðsson, Sigurður Þórðarson.

1. gr.

Til þess að varna yfirvofandi, stórfelldum skemmdum af ágangi vatns úr Héraðsvötnum á undirlendi Skagafjarðar vestan Vatna skulu gerðar fyrirhleðslur með nauðsynlegum flóðgáttum.

2. gr.

Ríkissjóður greiðir kostnað af fyrirhleðslunni og öðrum framkvæmdum en flóðgáttum að $\frac{7}{8}$ hlutum, en sýslufélag Skagafjarðar annast um greiðslu $\frac{1}{8}$ hluta. Kostnaður af flóðgáttum greiðist af ríkissjóði að $\frac{3}{4}$ hlutum, en sýslufélaginu að $\frac{1}{4}$ hluta. Viðhald mannvirkja þeirra, sem þegar eru gerð og gerð verða samkvæmt lögum þessum, greiðist einnig af áðurnefndum aðilum og í sömu hlutföllum.

3. gr.

Sýslunefnd Skagafjarðarsýslu veitist heimild til að jafna niður að einhverju eða öllu leyti þeim hluta fyrirhleðslukostnaðarins, sem sýslufélaginu ber að annast um greiðslu á samkv. 2. gr., á þær jarðir, sem eiga lönd, hús og mannvirki í hættu, ef Héraðsvötnin brytust vestur í Svartá og norður Vallhólminn. Við niðurlögnun þessa skal aðallega miðað við fasteignamat þeirra landa, húsa og annarra mannvirkja, sem hættan vofir yfir.

4. gr.

Sýslunefndin kys 3 óvilhalla menn til að kveða á um, hvaða jarðir falli undir ákvæði laga þessara, og semja gjaldskrá, er sýni hundraðshluta hverrar jarðar í

fyrirhleðslukostnaðinum. Eigendur þeirra jarða, sem matsgerð þessi tekur til, geta krafizt yfirmats. Í yfirmat dómkveður héraðsdómari 3 óvilhalla menn. Gjaldskrána skal endurskoða á 10 ára fresti.

5. gr.

Gjald það, sem jafnað er niður á jarðirnar samkv. 3. gr., greiðist af jarðareigendum. Nú er gjaldið ekki greitt af jörð, svo sem sýslunefnd hefur áskilið, og getur hún þá látið fara fram fjárnám í jörðum til lúkningar skuldinni.

6. gr.

Ríkisstjórnin sér um byggingu og viðhald þeirra mannvirkja, er um ræðir í 1. gr.

7. gr.

Bætur fyrir landspjöll við framkvæmd fyrirhleðslunnar eða spjöll, sem sannað þykir, að fyrirhleðslan hafi beinlínis valdið, skal telja með kostnaði við verkið. Má ákveða slíkar skaðabætur eftir samkomulagi milli landeigenda og umboðsmanna stjórnarvalda þeirra, er bætur eiga að greiða. Nú næst ekki samkomulag, enda sé um verulegt tjón að ræða, og skal þá ákveða bætur eftir mati tveggja dómkvaddra manna að tilkvöddum báðum málsaðilum. Skal að öðru leyti fara um framkvæmd og greiðslu skaðabóta svo sem fyrir er mælt í vatnalögunum frá 20. júní 1923.

8. gr.

Heimilt er sýslunefnd Skagafjarðarsýslu að fela framkvæmdir þær, er um ræðir í 3. og 5. gr., félagi, sem hefur það markmið að vinna að fyrirhleðslu Héraðsvatna og í eru jarðeigendur þeir, er lög þessi taka sérstaklega til, enda starfi félagið samkvæmt samþykkt, er ráðherra staðfestir. Skytt er félaginu að taka að sér áðurgreindar framkvæmdir, ef sýslunefndin óskar þess.

9. gr.

Brot gegn lögum þessum varða sektum til ríkissjóðs, allt að 1000 kr., og skulu mál út af brotum sæta meðferð opinberra mála.

10. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Síðastliðin 40 ár hafa Héraðsvötnin fallið öll að kalla vestan við Steinstaðahólminn meðfram Reykjatungu og Vindheimabrekkunum. Meðfram brekkunum var þá allviðáttumikið sléttlendi. Nú hafa Vötnin brotið nær allt þetta land undir sig og eru víða komin fast að brekkunum og brotna þar á bergi. En þar sem Vindheimabrekkunum sleppir, tekur við Vallhólmurinn, marflöt slétta, með sendnum vallendisbökkum, sem Héraðsvötnin mylja niður jafnt og þétt. Á þessum slóðum norðan við Vindheimabrekkurnar eru fornir farvegir Héraðsvatnanna, og liggur aðalfarvegurinn og sá, er mest hætta stafar af, vestur með brekkunum vestur í Svartá, og með flughalli alla leið. Auk þessa farvegir liggja aðrir farvegir norður Vallhólminn, og getur einnig mikil hætta stafað af því, ef mikill hluti Vatnanna félli í þá.

Skagfirðingar í þeim sveitum, sem eiga hlut að máli, hafa ekki horft á þetta aðgerðalausir. Á síðari árum hafa verið gerðar ítrekaðar tilraunir samkv. fyrirsogn vegamálastjóra til að stöðva ágang Vatnanna á þessum stöðum. Alls hafa verið byggðir þarna 4 varnargarðar. Tvo þeirra hafa Vötnin brotið, en brotizt fyrir endann á þeim þriðja. Nú eru þau komin fast að vestasta varnargarðinum, er liggur frá sýslunefndu Arnarbergi í Vindheimabrekkum þvert yfir aðalfarveginn, sem áður er getið, og norður á Vallhólminn.

Takist Héraðsvötnunum að brjóta þennan garð, geta þau fallið með öllum þunga sínum vestur í Svartá. Farvegur hennar mundi vart rúma meira en $\frac{1}{4}$ af því vatnsmagni, hitt mundi falla norður yfir Vallhólminn og undirlendið út með Langholtinu alla leið til sjávar. Við þetta mundi blómleg byggð og beztu engjalönd héraðsins breytast í aura og sanda, er Héraðsvötnin flæmdust um til og frá. Þegar svo væri komið, er nokkurn veginn víst, að þjóðvegurinn til Akureyrar yfir Vallhólminn yrði ófær með öllu, en það hefði í för með sér, að flytja yrði veg og jafnframt byggja tvær stórbrýr á Svartá og Héraðsvötn, ef viðunandi vegarsamband ætti að haldast til Akureyrar og Austurlands. Allir, sem til þekkja, eru sammála um, að allt verði að gera, sem unnt er, til að styrkja garðinn norður af Arnarberginu. Vinna við garðinn er nú hafin samkv. fyrirsögn vegamálastjóra, og verður væntanlega unnið að því áfram í vetur að styrkja hann á allan hátt.

Kostnaðurinn við framkvæmdir þessar er nú að verða svo mikill, að bændur þeir, sem hér eiga hlut að máli, treysta sér ekki til að standa straum af honum á sama hátt og gert hefur verið, enda virðist það ekki sanngjarnt.

Frv. er sniðið eftir lögunum um fyrirhleðslu Þverár og Markarfljóts, enda vofir nú yfir Skagafirði vestanverðum svipuð eyðilegging og átti sé stað á vatnasvæði Þverár og Markarfljóts.